

LA MADONA DE PORTLLIGAT. UNA EXPLOSIÓ ONÍRICA

MONTSE AGUER TEIXIDOR

Directora dels Museus Dalí

El traç de Leonardo,
La geometria de Rafael,
La llum de Vermeer,
La concepció poètica de Dalí...
I la bellesa clàssica somriu de nou.

—Príncep Matila Ghika

La Madona de Portlligat, considerada una obra mestra per Salvador Dalí, és una pintura al·legòrica amb una iconografia i composició impactants, que sintetitza tota la seva evolució artística, des del surrealisme fins al misticisme nuclear, una nova etapa en la seva trajectòria, en què combina, per plasmar la seva concepció del món, la física nuclear amb la religió i un retorn al classicisme. Dalí ho explicita en un article breu però clar, amb motiu de la seva exposició l'any 1950 a la Carstairs Gallery de Nova York, on precisament presenta *La Madona de Portlligat*¹: «El vell Dalí ja no hi és. Aquell va ser el de l'època de malsons, amb confusions i patiment, sense elevació, i va utilitzar molts verds i vermells i negre per expressar-se. Aquí al nou Dalí es veuen més blaus i grocs, els colors serens. Això és perquè ara Dalí està al capdavant en el misticisme, en una direcció mística.»²

Ara endinsem-nos, amb una mirada diferent, en la *Madona*, una obra poètica amb una tècnica admirable, on el pintor reconstrueix l'enllaç entre mística i ciència³, i fa una crida a somniar. D'una banda, apreciem en l'obra el gran pes de la física atòmica i la desintegració de l'àtom, la representació de la lleugeresa i la flotabilitat, com també passava a la seva obra anterior, *Leda atòmica*⁴, de 1947-1949. De l'altra, en les dues teles destaca Gala, la mateixa representació de Gala, en un cas una dona seduïda pel déu Zeus, i, en l'altra, convertida en Madona, més concretament en una Madona d'inspiració renaixentista. Una Madona que serà prolegomen o anticipació d'altres, com ara l'*Assumpta Corpuscularia Lapislatzulina*⁵ del 1952 o, en un pas més endavant, d'acord amb els avenços científics, de la *Màxima velocitat de la Madona de Rafael*⁶, (c. 1954).

1. Les obres de Salvador Dalí citades en aquesta publicació van acompanyades d'una lletra i un número. Es tracta del número del *Catàleg Raonat de Pintures de Salvador Dalí*, que es pot consultar a la web de la Fundació Gala-Salvador Dalí: <https://catalogues.salvador-dali.org/catalogues/ca/catalog-ronat-pintures/>. P660.

2. Traduït de Wambly Bald, «Dali suggests dreams as cure for worries», *New York Post*, New York, 21/12/1950. Aquest és l'article referenciat al llarg del text.

3. En aquest punt, m'agradaria assenyalar la importància de Ramon Llull i els alquimistes en el pensament i l'obra de Salvador Dalí.

4. P642

5. P670

6. P683

7. José Ángel Montañés, *El niño secreto de los Dalí*, Roca, Barcelona, 2020.

8. Salvador Dalí, *La vida secreta de Salvador Dalí* (1942). A *Obra completa*, vol. I, *Textos autobiogràfics 1*, Destino, Fundació Gala-Salvador Dalí, Barcelona, Figueres, 2003, p. 874.

MONTSE AGUER

Una Madona que, tanmateix, és Gala. Gala, musa i companya, inspiradora i creadora, creient a la seva manera, model de bona part de la seva obra, algunes de les quals el pintor signa Gala-Salvador Dalí. Gala, una dona divorciada, lliure, d'esperit rebel i inconformista, és la imatge de Maria, amb tot el que comporta de subversió. Gala, espiritual i carnal.

Una Gala representada enmig d'un escenari definit i concret, amb una composició que ens remet a la *Madonna Sixtina* del seu admirat Rafael, amb referències explícites a Piero della Francesca i a Carlo Crivelli. Una Madona de Portlligat, l'etern paisatge del pintor, que l'inspira i el nodreix,

amb la seva llum particular, i amb un nen Jesús que també és real, i que pertany al seu univers quotidià: es tracta del nen Joan Figueras, que era sovint a casa seva i era estimat tant per Gala com per Dalí.⁷

La cistella del pa amb la seva simbologia, l'espiga de blat, l'ou, la rosa, la flor de gessamí, la branca d'olivera, la magrana, el rinoceront, la conquilla de sípia, la petxina, la garota o *el trompe-l'oeil* en els arcs, són representacions que remetien al conjunt de l'obra daliniana. Són elements iconogràfics, presentats alguns com a natura morta, en el marc d'un paisatge concret, àrid i mineral, a l'entorn d'una Madona d'inspiració renaixentista i real, Gala, que, com declara Dalí: «ella i només ella era la realitat; i tot el que els meus ulls eren capaços de veure era "ella", i era el retrat d'ella el que seria la meva obra, la meva idea, la meva realitat.»⁸

Salvador Dalí
Máxima velocidad de la Madona de Rafael, c. 1954.
Museo Nacional
Centro de Arte
Reina Sofía, Madrid

LA MADONA DE PORTLLIGAT. UNA EXPLOSIÓ ONÍRICA

A diferència de la primera versió de la Madona, que Dalí pinta el 1949, en aquesta s'acosta més als clàssics; hi ha més profunditat i sentit de l'harmonia, més riquesa iconogràfica, més precisió i més èmfasi en la flotabilitat i la suspensió. I, sobretot, més presència de Gala, una Gala en moviment, a la manera d'eco, que també apareix com a donzella –ésser angèlic– núvia, un ésser que sembla que provingui de la transformació d'una conquilla de sípia. Sípia que simbolitza la nostàlgia i també la transformació; potser Dalí vol al·ludir a l'esperit de Gala i a la seva capacitat d'adaptació, al seu camaleonisme, també pel que fa a l'estètica. Dalí aconsegueix crear harmonia a partir de la descomposició i ens porta amb la Madona cap a la serenitat. Com declara en l'article abans esmentat: «Hi ha una gran confusió al món *porque* hi ha massa materialisme i investigació nuclear, i l'única resposta és la serenitat a través dels bons somnis. Així és com fugir del drama dels temps moderns».

Dalí veu en el somni, tan surrealista i tan científic alhora, una cura per a les preocupacions. Amb voluntat de provocar o sense, advoca per tenir més somnis i millors. I afegeix: «La meua pintura és com una missió per ajudar a proporcionar algunes de les respostes, a través dels bons somnis. Aquesta és la veritable psicologia». És un Dalí que ha transcendit Freud.

Salvador Dalí
Assumpta Corpuscularia Lapislazulina, 1952.
Col·lecció Masaveu, Oviedo